

2.1.1 Visiooniloomine

Visioon on üks kolmest komponendist, mis peaks iga arengukava juures alati olema kajastatud. Kui sise- ja väliskeskkonna analüüs (vt ka peatükk 1) annab vastuse küsimusele "Kus me täna oleme?", siis visioon peab vastama küsimusele "Kuhu me tahame jõuda?".

Praeguse ja soovitud seisundi vahele jääb veel arengukava kolmas oluline küsimus – "Kuidas me hetkeolukorrast soovitud tulevikuni jõuame?", mis on eelkõige tegevuskava ülesanne (vt ka peatükk 3).

Visiooni loomisel tuleb praktikas silmas pidada järgnevat.

- ✓ Visioon peab kirjeldama soovitud tulevikupilti, mitte praegust olukorda. See peaks vastama küsimusele "Milline on meie omavalitsus, piirkond või organisatsioon 10–15 aasta pärast, kui kõik läheb hästi?", olles inspireeriv, kogukonda ühendav ja ambitsioonikas, kuid siiski realistlik. Realistlikkus tähendab paljude Eesti omavalitsuste ja piirkondade jaoks seda, et lähtuma peaks kestlikust kahanemisest ja nutikast kohanemisest.
- ✓ Visioon võiks tugineda koha tugevustele ja identiteedile – mille poolest on just see vald või linn eriline? Kas selleks on kultuuriline eripära, asukoha tugevuste rõhutamine, kogukondlikkusele või ettevõtlikkusele rõhumine? Omavalitsuste vaates peaks ka silmas pidama, et hea visioon ei ole selline, mis sobiks ühtemoodi ka kõigile teistele, vaid toob välja eripära.
- ✓ Visioon peab olema lihtsas ja kõnetavas keeles, et seda mõistaksid kõik – nii elanikud, ettevõtjad kui ka ametnikud. See ei tohi olla bürokraatlik ega liialt tehniline, vaid lühike ja meelde jääv sõnum, mida saab kasutada ka avalikus suhtluses. Visiooni "katuslausele" lisaks võib kirjeldada soovitud seisundi põhjalikumalt lahti näiteks 4–5 lausega. See võimaldab soovitud tulevikupildi täpsemalt avada.
- ✓ Visioon peaks olema suunav ja rakendatav – see ei ole ainult "sõnum seinale", vaid see peab andma orientiiri otsustele ja tegevustele. Arengukava eesmärgid, investeeringud ja arendustegevused peaksid olema visiooniga kooskõlas. Hea visioon aitab vastata küsimusele "Kas see tegevus viib meid meie tulevikupildi poole?".

Kokkuvõttes peab hea visioon olema selge, inspireeriv ja ühendav tulevikupilt, mis peegeldab kohalikke tugevusi ning annab konkreetse suuna tegevusteks, kuid teeb seda reaalselt olukorda arvestades.

Juhul kui omavalitsus või organisatsioon on võtnud suunaks luua uus pikaajaline strateegia, võiks visiooniloomele pöörata eraldi tähelepanu, kasutades selleks mh nii loovaid meetodeid kui ka soovi korral ka laiemat ideekorjet. Visiooniloomine saab toimuda nt arengukava kaasamiseminari (visiooniseminari) raames, kus osalejad kirjeldavad soovitud tulevikupilti, tuues välja peamised märksõnad, mis võiks iseloomustada pikaajalist suunda.

Lisaks lihtsale küsimuse püstitusele (näiteks "Kirjeldage 3–5 punktiga, milline võiks olla meie omavalitsus 15 aasta pärast") võib kasutada meetodeid nagu "Võluöö" või "Põrgu ja paradiis". Soovi korral võib kasutada näiteks joonistamise ja metafooridega seotud loovülesannet või kasutada visiooni kirjeldamisel inspiratsiooni saamiseks abivahendeid (näiteks Dixiti kaardid vms).

Visioneerimise tööriistad | 142.81 KB | docx

Loovmeetodite kasutamise eesmärk on viia osalejad ratsionaalsest planeerimismõtlemisest üle kujutluslikku ja avatud tulevikumõtlemisse. Nende kasutamist ei peaks pelgama – alati on võimalik tulla tagasi "tavapärasemate" lahenduste juurde.

Arengu kavandamise protsessi mõttes on oluline, et visiooniseminarilt saadud ideedega toimuks edasi töö kitsamas ringis (näiteks arengukava juhtrühmaga), kelle ülesanne on saadud ideede baasil formuleerida esialgne visioonisõnastus ning seda ka avalikkusele kommunikeerida (tagasisidestada), jättes ruumi kohendusteks.

Üks näide sellest, kuidas visioon on võetud kokku katuslausena ning seejärel ka põhjalikumalt lahti mõtestatud, on "Muhu valla arengukava 2035".

Muhu valla arengukava 2035 | 1.95 MB | pdf

Katuslause "Muhu on omanäoline ja elujõuline saarvald" annab selged suunised ühelt poolt muhu identiteedi hoidmisele ja nähtavaks tegemisele erinevates valdkondades ning teisalt seob ära soovi jätkata iseseisva saarelise omavalitsusena, mis on kestlikult kasvav. Samas tuleb veel kord rõhutada, et kestlik kasv ei saa olla kõigile sobiv reaalne siht, selleks võib olla ka kestlik kahanemine ja/või kohanemine.

Üks võimalus erinevaid tulevikke ette kujutada on koostada stsenaariumid, st kirjeldada võimalikud tulevikusündmused ja arengud, et hinnata otsuste mõju, riske ja võimalusi. Eesmärk ei ole tulevikku ennustada, vaid luua mitmekülgne ettekujutus, kuidas tulevik võib kujuneda. Meetod annab töövahendi, et võrrelda erinevatel kombinatsioonidel põhinevaid arenguradasid ja nende tulemusi omavahel kõrvutada.

Stsenaariumide koostamise tarvis tuleb läbida järgmised sammud.

1. Eesmärgi määratlemine; küsimused:

✕ Mille jaoks stsenaariume koostatakse?

✘ Millist ajahorisonti hinnatakse?

✘ Millises valdkonnas (näiteks majandus, haridus, loodushoid jms) stsenaariumid koostada?

Näide: hinnata abivajajate arvu järgmisel viiel aastal.

2. Valdkonna kirjeldus ja lähteolukord; kaardistada järgnev:

✘ Mis toimub praegu?

✘ Milline on trend?

✘ Millised on põhiprobleemid ja ebakindlused?

See loob baasi, millelt stsenaariumid üles ehitatakse.

3. Mõjutegurite kaardistamine (leitakse tegurid, mis tulevikku kujundavad); mõjutegurite kategooriad:

✘ poliitilised (eeskirjad, toetused, turegulatsioonid);

✘ majanduslikud (turunõudlus, hinnad, inflatsioon);

✘ sotsiaalsed (rahvastik, tööturg, tarbijakäitumine);

✘ tehnoloogilised (digitaliseerimine, automatiseerimine);

✘ keskkondlikud (loodusolud, kliimariskid).

Seejärel hinnatakse järgmist.

✘ Mis on kindlad trendid?

✘ Mis on suurimad ebakindlused?

4. Stsenaariumide telgede valimine, mis tavaliselt luuakse kahe suure ebakindluse põhjal. Näiteks võib ühe telje nimetuseks võtta hooldekodus koha maksumus (kõrge vs madal) ja teise telje puhul juurdepääs teenusele (kerge vs raske). Need loovad 2 x 2 maatriksi, mille põhjal joonistuvad välja neli stsenaariumi.

Edasi on ülesanne need stsenaariumid ära kirjeldada ja panna igale stsenaariumile nimi. Selle põhjal viiakse läbi mõjude hindamine ja kujundatakse otsused. Viimaste tarvis saab arutada:

- ✕ Kuidas stsenaarium mõjutab organisatsiooni?
- ✕ Millised tegevused oleksid mõistlikud?
- ✕ Millised riskid võivad realiseeruda?
- ✕ Millised investeeringud või muudatused oleksid mõistlikud?

Stsenaariumid

- ✕ on lood, mis annavad sündmustele mõtte: avavad keerukaid seoseid ja põhjuseid-tagajärgi;
- ✕ on vahendid, mis aitavad vaadata kaugesse tulevikku;
- ✕ on vahendid otsuste läbimängimiseks erinevates olukordades;
- ✕ aitavad juhil valmis olla paljudeks juhtudeks.

Stsenaariume on mõistlik planeerida viie või kümne aasta perspektiivis. **NB!** Stsenaariumide koostamine ei ole tuleviku prognoosimine.

Erinevate stsenaariumidega opereerimise käigus õpivad otsustajad erinevate tegurite toimimist mõistma ja neile mõtestatult reageerima. Stsenaariumide kasutamine on praktiline olukordades, kus on vaja omada pikaajalist strateegilist vaadet piiratud arvu võtmeguritega, mis mõjutavad tuleviku kujunemist. Sellest tulenevalt saame mõelda asjaoludele, mis tagavad meie soovitu õnnestumise.

Stsenaariumide koostamine annab võimaluse käivitada strateegilise arutelu ja selle käigus kaaluda valikuvõimalusi. Kiiresti muutuvus keskkonnas on ainus jätkusuutlik konkurentsieelis see, et õpitakse oma konkurentidest kiiremini.

Näiteid

Arengustrateegia "Pärnumaa 2035+" (2022) | 7.59 MB | pdf

Eesti regionaalse majanduse tulevik. Stsenaariumid aastani 2035. Uurimissuuna kokkuvõte (2019) |

6.41 MB | pdf

Muutuv maailm meie ümber. Väliskeskkonna käsitlest Eesti arengustsenaariumides (2022) | 2.02 MB | pdf

Põlvamaa rohemajanduse hetkeolukorra ja prioriteetsete arendusvaldkondade analüüs (2021) | 1.21 MB | pdf

Stsenaariumide meetodi modifikatsiooniks on niinimetatud vastupidise kavandamise meetod (inglise *counterfactual planning*), mille käigus hinnatakse, mis juhtuks siis, kui üht või teist tegevust ei tehta või poliitikainstrumenti ei rakendata.

Käsiraamatu artikli viimane uuendus 30.12.2025